

K i s s Jenő

Német-magyar nyelvi megfelelések

A nyelvtanítás és a nyelvtanulás szempontjából egyaránt örvendő, hogy a kontrasztív nyelvi kutatások föllendülőben vannak. Eddig ugyanis általában tanár-diák inkább a nyelvek közt levő különbségekre volt tekintettel, mintsem az egyezésekre. Ez önmagában természetesen nem helytelen, hiszen két idegen nyelv általában jóval több ponton különbözik, mint egyezik, következésképpen a megtanítandó és megtanulandó anyag jelentős része mindig is ilyen volt és ilyen lesz. Amennyire az eddigi tapasztalatok alapján látszik, az egyező, illetőleg hasonló nyelvi elemek, jelenségek különösebb erőfeszítések nélkül, majdhogynem csak úgy mellékesen elsajátíthatók. E tény nagyszerű lehetőséget jelent a nyelvoktatásban. Az egyező nyelvi jelenségek ismeretében ugyanis meghatározott mennyiségű anyagot könnyen és gyorsan megtaníthatunk. Nem lebecsülendő az ezzel járó pszichikai hatás sem: a tanulók könnyebben jutnak sikerélményhez, ami önbizalmukat, tanulási kedvüket növeli. A kontrasztív módszert azonban csak akkor tudjuk alkalmazni, ha kellő mennyiségű és minőségű feldolgozott anyaggal rendelkezünk. Erről egyelőre azonban nem beszélhetünk. Így inkább csak próbálkozásainkról ejthetünk szót, amelyekkel nyelvoktató munkánkat kívánjuk hatékonyabbá tenni. Magam a magyar-német "kérdéshez" kívánok röviden hozzászólni.

A magyar nyelv nagyon nehezen tanulható nyelv hírében áll német földön is. Az a tapasztalatom azonban, hogy a magyarul tanulók a 2-3. szemeszter után már lényegesen kedvezőbb véleményekkel vannak a magyar nyelv megtanulhatóságáról. Ennek egyik okát én a magyar és a német nyelv között levő nem kis számú egyezésben látom. Didaktikai szempontból sajnálatos, hogy ezek az egyező, illetőleg hasonló jelenségek nem a grammatikai rendszer hagyományosan elsőként tanított részlegeiben található, hanem inkább a szintaxissal kapcsolatban. Márpedig az elején kell megtanítanunk a

névszói állítmányt, a kérdő hangsúlyt, az alanyi és tárgyias igeragozást, a szórendet, hogy csak a legnehezebbekből említsek néhányat. A korai lemorzsolódások egy része bizonyára a hosszan tartó kezdeti nehézségekkel magyarázandó. Göttingában a magyarul tanulók általában finnül is tanulnak. Érdekes, hogy kezdetben szinte kivétel nélkül mindegyikük a finnt, később a magyart tartja könnyebbnek. A diákok tapasztalatát igazolja neves nyelvészek véleménye is. Ernst L e w y például az európai nyelvekről szóló munkájában (Der Bau der europäischen Sprachen) a németet és a magyart - csak ezt a kettőt! - egy típusba sorolja. S c h l a c h t e r professzornak, a göttingai finn-ugor intézet vezetőjének is az a véleménye, hogy a magyar közelebb áll a némethez, mint például a finn. Magyar nyelvtörténeti munkákban lépten-nyomon olvashatunk a magyar nyelvet ért nagy német hatásról, nyelvűvelésünk pedig sokáig majdhogynem a germanizmusok üldözésével volt azonos. Mint látható, a magyar és a német nyelv között levő egyezések ténye - ilyen vagy olyan formában - nagyon jól ismert nyelvész-szakkörökben. Kontrasztív célú feldolgozások azonban mindmáig hiányoznak.

Eddigi nyelvoktató tapasztalataim alapján a következő területeket tartom olyanoknak, amelyeken a kontrasztív kutatások (véleményem szerint) pozitív eredménnyel kecsegtetnek:

1. Erdemes föl hívnunk hallgatóink figyelmét a magyar nyelv német jövevényszavaira. Célszerű e szavakat témakörök szerint csoportosítva tanítani. Mivel német jövevényszavaink a modern élet szinte minden területén számosak, didaktikai lehetőségeink is nagyon változatosak.

2.) Mindkét nyelv szókincsében jelentősnek mondható a latin jövevényszavak száma. Ámbár kevés esetben egyeznek meg teljesen, több-kevesebb hasonlóság mégiscsak megmaradt közöttük, ezért viszonylag könnyen felismerhetők és gyorsabban megtanulhatók; ilyenek például a hónapnevek.

3.) Külön fejezetet alkotnak az ún. nemzetközi szók, vándorszók, műveltségyszók, amelyek majd minden nyelvben - legalábbis Európában - többnyire azonos írásmódúak és kiejtésűek, mint például rádió, szocializmus, realizmus, sport, miniszter, luxus, expressz. Ezeket az egyező szavakat is lehetőség szerint korán meg kell ta-

nítanunk, hogy tanítványaink szókincse bővüljön, s hogy biztosabban mozogjanak modernebb témakörökben is, a rendelkezésre álló tankönyv e tekintetben ugyanis nem elégíti ki az igényeket.

4. Érdemes foglalkozni nyelvünk német alapon létrejött tükörfordításával (Einsicht - belátás, blutarm - vérszegény, aussehen - kinéz, Kühlschrank - hűtőszekrény stb.). Ezekből is sok van ugyanis, bár még módszeresen ezek sincsenek feldolgozva.

5. Sok az egyezés a két nyelv között az igekötős igék (igekötők) területén is. Hogy ezek közül mi tükörfordítás, mi nem, ami szempontunkból teljesen közömbös. Gondoljunk csak például a magyar be- és a német ein- igekötővel képzett igék egy részére: einsehen - belát, einsteigen - beszáll, einstellen - beállít, einbrechen - betör, einseifen - beszappanoz stb. Hasonlóképpen egyezik sok meg-, illetőleg ver- igekötővel alakult magyar és német ige, például vereiteln - meghiúsít, vergrößern - megnagyít, vergewaltigen - megerőszakol, verweichen - megpuhít, vervielfachen - megsokszorosít stb. A ver- igekötős német igék egy részének a magyarban el- igekötős igék felelnek meg: verwüsten - elpusztít, verwürfeln - elkockáz, kockán elveszt, verwünschen - elátkoz stb.

6. Nem kevés az egyező szólások és kifejezések száma sem a két nyelvben (Wurzel schlagen - gyökeret ver).

(Mozaikszerű megjegyzéseim végéhez értem) Hozzászólásomat ~~azzal zárom~~ Várjuk a kontrasztív kutatások eredményeit, várjuk a feldolgozásokat magyar-német vonalon is.